CONCLUZILLE AVOCATULUI GENERAL
MACIEJ SZPUNAR
prezentate la 10 ianuarie 2019[1]

Cauza C-516/17

Spiegel Online GmbH
împotriva
Volker Beck

[cerere de decizie preliminară formulată de Bundesgerichtshof (Curtea Federală de Justiție, Germania)]

„Trimitere preliminară – Drept de autor și drepturi conexe – Drepturi exclusive de reproducere și de comunicare publică – Flexibilitate la punerea în aplicare în dreptul național – Excepție legată de obiectivul de difuzare a evenimentelor curente – Posibilitate rezonabilă de a solicita o autorizație anterior publicării – Referințe accesibile prin intermediul unui hiperlink pus la dispoziție lângă text – Operă publicată în forma sa specifică cu autorizarea autorului”

Introducere

1. Nu poate fi supraestimat rolul pe care îl joacă, într-o societate democratică, libertatea de exprimare în general și libertatea mass-mediei în particular. Schimbul liber de idei și controlul puterii de către societate – mecanisme în cadrul cărora mass-media reprezintă un intermediar indispensabil – constituie piatra de temelie a unei astfel de societăți.

2. Libertatea de exprimare a fost recunoscută ca drept fundamental odată cu Declarația drepturilor omului și ale cetățeanului din anul 1789, prin articolul 11. Autorii acestei declarații erau însă conștienți de faptul că exercitarea unei libertăți de către unii este susceptibilă să limiteze libertatea celorlalți. Prin urmare, aceștia au introdus, odată cu articolul 4, principiul potrivit căruia „exercițiul drepturilor naturale ale fiecărui om nu are decât acele limite care sunt necesare celorlalți membri ai societății să se bucure de aceleași drepturi”. În ceea ce privește problema de a ști cui revine sarcina de a stabili regulile de arbitraj dintre aceste drepturi, la a doua teză a acestui articol se prevede că „[a]ceste limite nu pot fi stabilite decât prin lege”.

3. Aceste principii simple și firești sunt încă de actualitate. Legea, expresie a voinței generale[2], are vocația de a pune în balanță diferite drepturi fundamentale, în beneficiul superior al tuturor. Situația este aceeași în domeniul dreptului de autor, după cum ilustrează perfect prezenta cauză.

1 Limba originală: franceza.

2 Această formulare este de asemenea o contribuție a Declarației din 1789, articolul 6.

Cadrul juridic

Dreptul internațional

4. Articolul 9 alineatul (1) din Convenția de la Berna pentru protecția operelor literare și artistice, semnată la Berna la 9 septembrie 1886 (Actul de la Paris din 24 iulie 1971), în versiunea care rezultă din modificarea din 28 septembrie 1979 (denumită în continuare „Convenția de la Berna"), consacră dreptul autorilor de a autoriza orice reproducere a operelor lor. Articolul 9 alineatul (2), articolul 10 alineatul (1) și, respectiv, articolul 10 bis alineatul (2) din convenție prevăd următoarele:

„Se rezervă legislațiilor țărilor Uniunii [constituită din statele semnatare ale Convenției de la Berna] dreptul de a permite reproducerea operelor menționate în anumite cazuri speciale, cu condiția ca o astfel de reproducere să nu aducă atingere exploatării normale a operei și să nu cauzeze un prejudiciu nejustificat intereselor legitime ale autorului.

[…]

Sunt permise citatele extrase dintr-o operă făcută deja cunoscută publicului în mod legal, cu condiția ca ele să fie conforme bunelor uzanțe și în măsură justificată de scopul urmărit, inclusiv citatele din articole din jurnale și culegeri periodice, sub formă de revistă a presei.

[…]

Se rezervă, de asemenea, legislațiilor țărilor Uniunii dreptul de a reglementa condițiile în care, cu prilejul prezentării evenimentelor de actualitate prin mijlocirea fotografiei sau a cinematografiei, sau pe calea radiodifuzării sau transmiterii prin fir către public, operele literare sau artistice, văzute sau auzite în cursul evenimentului, pot, în măsura justificată de scopul de informare urmărit, să fie reproduse și făcute accesibile publicului."

5. Articolul 1 alineatul (4) din Tratatul OMPI privind drepturile de autor[3] prevede că „[p]ărțile contractante trebuie să se conformeze articolelor 1-21 și anexei la Convenția de la Berna". Potrivit declarației comune referitoare la articolul 1 alineatul (4) din Tratatul OMPI privind drepturile de autor, „[d]reptul de reproducere prevăzut la articolul 9 din Convenția de la Berna și excepțiile care îl pot însoți se aplică în totalitate mediului digital, în special utilizării operelor în formă digitală. Se înțelege că stocarea unei opere protejate prin înregistrare digitală pe un suport electronic constituie o reproducere în sensul articolului 9 din Convenția de la Berna[4]".

3 Tratatul Organizației Mondiale a Proprietății Intelectuale (OMPI) privind drepturile de autor, adoptat la Geneva la 20 decembrie 1996 și intrat în vigoare la 6 martie 2002 (denumit în continuare „Tratatul OMPI privind drepturile de autor"), la care Uniunea Europeană este parte în temeiul Deciziei 2000/278/CE a Consiliului din 16 martie 2000 de aprobare, în numele Comunității Europene, a Tratatului OMPI privind drepturile de autor și a Tratatului OMPI privind interpretările și execuțiile și fonogramele (JO 2000, L 89, p. 6, Ediție specială, 11/vol. 20, p. 212).

4 Declarația Conferinței diplomatice privind adoptarea Tratatului OMPI privind drepturile de autor, anexată la acest tratat (articolul 25 din tratatul menționat).

Dreptul Uniunii

6. Articolul 2 litera (a) din Directiva 2001/29/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 22 mai 2001 privind armonizarea anumitor aspecte ale dreptului de autor și drepturilor conexe în societatea informațională [5] prevede:

„Statele membre prevăd dreptul exclusiv de a autoriza sau de a interzice reproducerea directă sau indirectă, temporară sau permanentă, prin orice mijloace și în orice formă, în totalitate sau în parte:

(a) pentru autori, a operelor lor;

[…]”

7. Potrivit articolului 3 alineatul (1) din această directivă:

„Statele membre prevăd dreptul exclusiv al autorului de a autoriza sau de a interzice orice comunicare publică a operelor lor, prin cablu sau fără cablu, inclusiv punerea la dispoziția publicului a operelor lor, astfel încât oricine să poată avea acces la acestea din orice loc și în orice moment.”

8. Articolul 5 alineatul (3) literele (c) și (d) din directiva menționată:

„Statele membre pot să prevadă excepții sau limitări la drepturile prevăzute la articolele 2 și 3 în următoarele cazuri:

[…]

(c) reproducerea de către presă, comunicarea publică sau punerea la dispoziție a unor articole publicate privind subiecte de actualitate economice, politice sau religioase sau a unor opere radiodifuzate sau televizate sau a altor obiecte protejate cu același caracter, în cazurile în care astfel de utilizări nu sunt în mod expres rezervate și în măsura în care este indicată sursa, inclusiv numele autorului, sau folosirea operelor sau a altor obiecte protejate pentru difuzarea evenimentelor curente, în măsura în care este justificată de scopuri de informare și sub rezerva de a indica sursa, inclusiv numele autorului, cu excepția cazurilor în care acest lucru se dovedește imposibil;

(d) utilizarea de citate în scopuri cum sunt cel al criticii sau al recenziei, cu condiția ca acestea să se refere la o operă sau un alt obiect protejat care a fost deja pus în mod legal la dispoziția publicului, să fie indicată sursa, inclusiv numele autorului, cu excepția cazurilor în care acest lucru se dovedește imposibil, și ca folosirea lor să fie în conformitate cu practica corectă și în măsura justificată de anumite scopuri speciale;

[…]”

9. În sfârșit, potrivit articolului 5 alineatul (5) din aceeași directivă:

„Excepțiile și limitările prevăzute la alineatele (1), (2), (3) și (4) se aplică numai în anumite cazuri speciale care nu intră în conflict cu exploatarea normală a operei sau a altui obiect protejat și nu aduc în mod nejustificat atingere intereselor legitime ale titularului dreptului.”

5 JO 2001, L 167, p. 10, Ediție specială, 17/vol. 1, p. 230.

Dreptul german

10. Directiva 2001/29 a fost transpusă în dreptul german prin Gesetz über Urheberrecht und verwandte Schutzrechte – Urheberrechtsgesetz (Legea privind drepturile de autor și drepturile conexe) din 9 septembrie 1965 (denumită în continuare „UrhG”). Articolul 50 din UrhG prevede:

„Pentru difuzarea evenimentelor de actualitate prin intermediul radiodifuziunii sau prin alte mijloace tehnice similare, prin publicarea în ziare, în periodice și în alte publicații sau pe orice alt suport, care relatează în principal evenimentele zilei, precum și prin intermediul filmului, sunt permise reproducerea, distribuirea și comunicarea publică a operelor care pot fi vizualizate sau auzite în cursul evenimentelor prezentate, în măsura în care sunt justificate de scopul urmărit.”

11. Potrivit articolului 51 din UrhG:

„Reproducerea, distribuirea și comunicarea publică, în scopul citării, a unei opere deja publicate sunt permise în măsura în care întinderea utilizării este justificată de scopul specific urmărit. Sunt permise, în special:

1. integrarea operelor individuale, după publicarea acestora, într-o lucrare științifică autonomă în scopul explicării conținutului său;

2. citarea unor pasaje dintr-o operă, după publicarea acesteia, în cadrul unei opere literare autonome;

3. citarea în cadrul unei opere muzicale autonome a unor pasaje punctuale dintr-o operă muzicală publicată deja.”

Situația de fapt, procedura și întrebările preliminare

12. Domnul Volker Beck, reclamant în primă instanță și intimat în procedura principală de recurs (denumit în continuare „intimatul”), a fost membru ales al Bundestag [camera inferioară a Parlamentului federal, Germania] în perioada 1994-2017. El este autorul unui articol referitor la probleme delicate și controversate de politică penală. Acest articol a fost publicat în anul 1988 într-o culegere de texte. Cu ocazia acestei publicări, editorul a modificat titlul manuscrisului și a scurtat o frază din cadrul acestuia. Intimatul s-a plâns editorului și i-a solicitat, fără succes, să precizeze acest aspect prin intermediul unei mențiuni a editurii, la publicarea culegerii. Cel târziu în anul 1993, intimatul s-a distanțat complet de conținutul acestui articol.

13. În anul 2013, manuscrisul articolului în cauză a fost descoperit în arhivă și a fost prezentat intimatului, în acel moment candidat la alegerile parlamentare care urmau să aibă loc câteva zile mai târziu. Intimatul a pus documentul la dispoziția redacțiilor diferitor publicații ca dovadă a faptului că manuscrisul său fusese modificat în articolul care a fost publicat în culegere. El nu și-a dat însă acordul ca mass-media să publice textele. Cu toate acestea, a publicat el însuși cele două versiuni ale articolului pe propriul site internet, pe fiecare pagină figurând următoarea mențiune: „Mă distanțez de acest articol. Volker Beck.” Pe paginile articolului publicat în culegerea de texte apărea, în plus, următoarea mențiune: „[Publicarea acestui] text nu a fost autorizat[ă] de autor și [textul] a fost modificat de editor prin redactarea liberă atât a titlului, cât și a unor părți din text.”

14. Spiegel Online GmbH, pârâtă în primă instanță și recurentă în procedura principală (denumită în continuare „recurenta”), administrează un site de știri pe internet, și anume *Spiegel Online*. La 20 septembrie 2013, ea a publicat un articol în care a afirmat că intimatul a înșelat ani de zile publicul, întrucât conținutul esențial al manuscrisului său nu fusese modificat în ediția din 1988. În plus, acest articol al recurentei, versiunile originale ale manuscrisului și articolului intimatului, publicate în culegere, puteau fi descărcate prin intermediul hiperlinkurilor.

15. Intimatul critică faptul că textele au fost puse la dispoziția publicului pe site-ul internet al pârâtei, considerând că aceasta constituie o încălcare a dreptului său de autor. Landgericht (Tribunalul Regional, Germania) a admis pe fond cererea intimatului. Apelul formulat apoi de recurentă a fost respins. Prin urmare, aceasta a formulat recurs în fața instanței de trimitere.

16. În aceste condiții, Bundesgerichtshof (Curtea Federală de Justiție, Germania) a hotărât să suspende judecata și să adreseze Curții următoarele întrebări preliminare:

„1) Potrivit dispozițiilor dreptului Uniunii referitoare la excepțiile și la limitările aduse [dreptului de autor] prevăzute la articolul 5 alineatul (3) din Directiva 2001/29, sunt permise marje de manevră în cadrul transpunerii acestor dispoziții în dreptul național?

2) În ce mod trebuie să se ia în considerare drepturile fundamentale consacrate în Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene [denumită în continuare «carta»] la stabilirea întinderii excepțiilor sau a limitărilor prevăzute la articolul 5 alineatul (3) din Directiva 2001/29 și aduse dreptului exclusiv al autorului de reproducere a unei opere [articolul 2 litera (a) din Directiva 2001/29], de comunicare publică și de punere la dispoziția publicului a acesteia [articolul 3 alineatul (1) din Directiva 2001/29]?

3) Dreptul fundamental la libertatea de informare [articolul 11 alineatul (1) a doua teză din [cartă]] sau dreptul fundamental la libertatea presei [articolul 11 alineatul (2) din [cartă]] pot justifica unele excepții sau limitări aduse dreptului exclusiv al autorului de reproducere a unor opere [articolul 2 litera (a) din Directiva 2001/29], de comunicare publică și de punere la dispoziția publicului a acesteia [articolul 3 alineatul (1) din Directiva 2001/29], în afara excepțiilor sau a limitărilor prevăzute la articolul 5 alineatul (3) din Directiva 2001/29?

4) Punerea unor opere protejate prin drepturile de autor la dispoziția publicului, pe site-ul internet al unei societăți de presă, nu este considerată folosire pentru difuzarea evenimentelor curente, în conformitate cu articolul 5 alineatul (3) litera (c) a doua ipoteză din Directiva 2001/29, întrucât era posibil și rezonabil ca societatea de presă să solicite acordul autorului operelor în discuție înainte de a pune aceste opere la dispoziția publicului?

5) Nu sunt îndeplinite condițiile pentru o publicare în scopul citării, conform articolului 5 alineatul (3) litera (d) din Directiva 2001/29, atunci când textele citate sau părți din acestea nu sunt incluse în mod indisociabil în noul text, de exemplu prin intermediul indentării sau al notelor de subsol, ci sunt puse la dispoziția publicului pe internet, prin publicarea unor linkuri către fișiere în format.pdf, care pot fi accesate în mod autonom, alături de textul nou?

6) Pentru a stabili momentul începând de la care o operă care a fost deja pusă în mod legal la dispoziția publicului, în sensul articolului 5 alineatul (3) litera (d) din Directiva 2001/29, prezintă relevanță aspectul dacă această operă fusese reprodusă deja anterior, în forma sa concretă, cu acordul autorului operei?”

17. Cererea de decizie preliminară a fost primită la Curte la 25 august 2017. Părțile din procedura principală, guvernele francez, portughez și al Regatului Unit, precum și Comisia Europeană au depus observații scrise. Aceleași părți, cu excepția guvernului portughez, au fost reprezentate la ședința care s-a desfășurat la 3 iulie 2018.

Analiză

18. Instanța de trimitere a adresat șase întrebări preliminare care se referă atât la interpretarea dispozițiilor Directivei 2001/29, cât și, într-un mod mai general, la marja de apreciere de care dispun statele membre la transpunerea și la aplicarea acestor dispoziții, precum și la coordonarea acestora cu drepturile fundamentale, în special cu libertatea de exprimare și cu libertatea mass-mediei. În cadrul prezentelor concluzii, vom analiza aceste diverse întrebări, însă vom modifica ordinea în care au fost formulate de instanța de trimitere. Vom examina mai întâi interpretarea dispozițiilor din dreptul derivat, iar apoi întrebările mai generale referitoare la drepturile fundamentale.

Cu privire la prima întrebare preliminară

19. Prin intermediul primei întrebări preliminare, instanța de trimitere solicită să se stabilească marja de manevră de care dispun statele membre la transpunerea în dreptul intern a dispozițiilor de drept al Uniunii cu privire la excepțiile și la limitările care privesc dreptul de autor.

20. Această întrebare este similară celei de a cincea întrebări preliminare adresate de aceeași instanță în cauza Pelham și alții [6]. În concluziile noastre prezentate în cauza menționată, propunem să se răspundă că, deși au libertatea de alegere a mijloacelor, statele membre au obligația de a garanta în dreptul lor intern protecția drepturilor exclusive prevăzute la articolele 2-4 din Directiva 2001/29 și că aceste drepturi nu pot fi restrânse decât în cadrul aplicării excepțiilor și a limitărilor care sunt enumerate exhaustiv la articolul 5 din această directivă. Pentru motive care țin de concizie, în speță ne vom limita, așadar, să facem trimitere la dezvoltările consacrate acestei întrebări în cadrul concluziilor menționate [7].

21. Am dori totuși să adăugăm următoarele observații referitoare la argumentele susținute de recurentă în cadrul observațiilor sale prezentate în prezenta cauză.

22. În primul rând, recurenta susține că marja de apreciere a statelor membre la punerea în aplicare a dreptului de autor din legislația Uniunii decurge din articolul 167 alineatul (4) TFUE. Potrivit acestei dispoziții, „[î]n acțiunile întreprinse în temeiul celorlalte dispoziții ale tratatelor, Uniunea [Europeană] ține seama de aspectele culturale, în special pentru a respecta și a promova diversitatea culturilor sale”. Recurenta invocă faptul că, în ceea ce privește dreptul de autor întemeiat pe dispozițiile privind cultura, statele membre trebuie să dispună de o marjă de apreciere largă la aplicarea acestuia, astfel încât să se țină seama de diversitatea culturilor lor.

23. Cu toate acestea, articolul 167 TFUE este o dispoziție cu valoare generală orientativă, care reglementează acțiunea instituțiilor Uniunii în domeniile care privesc cultura. Acest articol este chiar menționat în mod expres în considerentul (12) al Directivei 2001/29 [8] de legiuitorul european, care desprinde, de altfel, consecințe din această mențiune, care, în opinia noastră, sunt opuse acelora ale recurentei, și anume că este necesar să se acorde o protecție adecvată operelor care sunt protejate prin dreptul de autor. Totuși, chiar dacă se prezumă că publicarea de articole referitoare la viața politică intră în sfera noțiunii „cultură” în sensul articolului 167 TFUE, această dispoziție nu ar putea fi interpretată în sensul că permite statelor membre să deroge de la obligațiile absolute care rezultă din dispozițiile de drept derivat al Uniunii. Orice altă interpretare ar echivala cu negarea competenței Uniunii de a armoniza dreptul statelor membre în oricare dintre domeniile care au legătură cu

6 C-476/17, aflată în prezent pe rolul Curții.

7 A se vedea Concluziile noastre prezentate în cauza Pelham (C-476/17, pendinte, punctele 71-79).

8 Mai exact, dispoziția care i-a precedat, și anume articolul 151 CE.

cultura, cum ar fi dreptul de autor, serviciile audiovizuale, piața operelor de artă etc. Același lucru este valabil și în privința argumentului recurentei potrivit căruia importanța acordată de dreptul german libertății de exprimare și libertății mass-mediei ar constitui o trăsătură culturală specifică acestui stat membru.

24. Prin urmare, dacă există o marjă de apreciere a statelor membre în privința punerii în aplicare a Directivei 2001/29, aceasta este limitată de obligațiile care decurg din dispozițiile imperative ale acestei directive.

25. În al doilea rând, recurenta susține că acțiunea intimatului din procedura principală avea ca obiectiv protejarea nu doar a drepturilor sale patrimoniale de autor, ci și a drepturilor sale morale sau chiar a drepturilor sale personale. În această privință, este suficient să se constate că procedura principală are ca obiect actele de reproducere și de comunicare publică a operei al cărei autor este intimatul, săvârșite de recurentă, și care intră, în mod incontestabil, în domeniul de aplicare al Directivei 2001/29. Referitor la similitudinile dintre prezenta cauză și cauza Funke Medien NRW [9], vom aborda acest aspect în secțiunea consacrată coordonării dreptului de autor cu drepturile fundamentale [10].

26. Prin urmare, argumentele recurentei nu afectează constatările noastre referitoare la marja de apreciere a statelor membre la punerea în aplicare a Directivei 2001/29.

Cu privire la a patra întrebare preliminară

27. Prin intermediul celei de a patra întrebări preliminare, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă excepția privind difuzarea evenimentelor curente, prevăzută la articolul 5 alineatul (3) litera (c) din Directiva 2001/29, poate fi limitată în dreptul intern la cazurile în care utilizatorului unei opere nu i se putea impune în mod rezonabil să solicite acordul autorului operei respective. Astfel, potrivit informațiilor din cererea de decizie preliminară, o asemenea limitare a excepției rezultă în dreptul german din jurisprudența instanței de trimitere.

28. Considerăm că această limitare a excepției nu este de natură a crea dificultăți din punctul de vedere al conformității sale cu dispoziția menționată mai sus a Directivei 2001/29. Astfel, *ratio legis* a acestei excepții decurge din faptul că este adesea extrem de dificil sau chiar imposibil să se difuzeze evenimente curente fără a se reproduce și a se comunica public o operă protejată prin dreptul de autor. Acest lucru se regăsește printre altele în două tipuri de situații. Prima situație este aceea în care opera în discuție poate fi ea însăși obiectul evenimentului, de exemplu atunci când acesta constă în deschiderea unei expoziții de opere de artă sau într-un concert. Difuzarea unui astfel de eveniment și, prin urmare, informația furnizată publicului în legătură cu acest eveniment ar fi considerabil sărăcite dacă nu ar fi posibilă comunicarea cel puțin a unor extrase din operele care se află în centrul evenimentului relatat. A doua situație este aceea în care opera poate fi văzută sau auzită în mod întâmplător cu ocazia evenimentului respectiv. Exemplul oferit adesea este acela al muzicii care acompaniază o ceremonie oficială. În astfel de situații, este deci justificat să se acorde autorului difuzării dreptul de a reproduce și de a comunica în mod liber opera, deoarece, fiind vorba despre un eveniment de actualitate, nu ar fi rezonabil să i se pretindă, măcar din lipsă de timp, să solicite acordul autorului operei respective. În plus, acesta din urmă ar putea foarte bine, în exercitarea dreptului său exclusiv, să refuze acordul, ceea ce ar repune în discuție dreptul publicului de a fi informat cu privire la evenimentul respectiv.

9 C-469/17, aflată în prezent pe rolul Curții.

10 A se vedea în special punctele 69 și 70 din prezentele concluzii.

29. Cu toate acestea, astfel cum este prevăzut în mod expres la articolul 5 alineatul (3) litera (c) din Directiva 2001/29, excepția privind difuzarea se aplică „în măsura în care este justificată de scopuri de informare”. Din punctul nostru de vedere, această limitare privește în egală măsură întinderea reproducerii și a comunicării autorizate, precum și situațiile în care excepția este aplicabilă, și anume atunci când nu ar fi rezonabil să i se impună autorului difuzării să solicite autorizarea autorului operei reproduse sau comunicate în cadrul difuzării menționate. În consecință, considerăm că o limitare a excepției în discuție, astfel cum este prevăzută în dreptul german, nu este contrară dispoziției pertinente din Directiva 2001/29, ci este inerentă naturii și obiectivului acestei excepții.

30. În schimb, în opinia noastră, motivul pentru care această excepție nu este aplicabilă în cazuri precum cel din speță trebuie căutat în altă parte.

31. Articolul 5 alineatul (3) litera (c) din Directiva 2001/29 preia conținutul articolului 10 bis din Convenția de la Berna [11]. A doua partea a articolului 5 alineatul (3) litera (c) din Directiva 2001/29 reproduce conținutul articolului 10 bis alineatul (2) din Convenția de la Berna [12]. Prin urmare, ea trebuie interpretată în concordanță cu această dispoziție din Convenția de la Berna, întrucât, astfel cum a statuat deja Curtea [13], Uniunea Europeană are obligația de a se conforma acestei convenții.

32. Or, articolul 10 bis alineatul (2) din Convenția de la Berna este formulat într-un mod mult mai precis decât dispoziția analizată a Directivei 2001/29.

33. Astfel, dispoziția convențională vizează doar cazurile de difuzare a evenimentelor curente comunicate pe cale sonoră sau vizuală (fotografie, radio, televiziune, cinematografie). În acest context, în măsura justificată de nevoile de informare, este permisă reproducerea operelor *văzute sau auzite* cu ocazia evenimentelor care fac obiectul respectivelor difuzări [14].

34. Contrar celor susținute de instanța de trimitere, considerăm că această excepție, interpretată în lumina Convenției de la Berna, nu s-ar putea aplica într-o situație precum cea din cauza principală. Potrivit instanței, evenimentul în discuție în litigiul principal constă în confruntarea intimatului cu manuscrisul său regăsit în arhive, precum și în reacția sa față de acest fapt. Manuscrisul menționat ar fi fost făcut vizibil cu ocazia acestui eveniment prin publicare, care a fost realizată atât de recurentă, cât și de intimatul însuși pe site-ul său internet. Nu suntem de acord cu această analiză.

35. Difuzarea despre care este vorba în speță a fost prezentată sub forma unui text scris, cu alte cuvinte un sistem de transcriere a limbii cu ajutorul simbolurilor grafice. Dacă percepția unui text are loc cel mai adesea pe cale vizuală, aceasta necesită un proces mental de decodificare a acestor simboluri pentru perceperea informației care este astfel transmisă. Prin urmare, spre deosebire de informația pur vizuală, nu este suficient ca textul să fie văzut: el trebuie citit.

36. Situația este identică în ceea ce privește opera reprodusă în contextul difuzării respective, în speță articolul intimatului. Scopul reproducerii și al comunicării realizate de recurentă nu era doar acela al unei simple ilustrări a cuvintelor cuprinse în difuzarea sa, ci și acela de a demonstra că cele două versiuni ale articolului în discuție – versiunea din manuscris și cea publicată în culegere – erau în

11 Rezultă în mod implicit din expunerea de motive a Propunerii de directivă 2001/29, prezentată Comisiei la 21 ianuarie 1998 [COM(97) 628 final] că aceasta a fost voința legiuitorului. În cadrul acestei expuneri, se observă în special faptul că Convenția de la Berna le garantează autorilor dreptul de reproducere; aceasta înseamnă, potrivit declarației comune privind articolul 1 alineatul (4) din Tratatul OMPI privind drepturile de autor, că acest drept se aplică în totalitate în mediul digital și că excepțiile și limitările dreptului de reproducere menționat trebuie să fie compatibile cu standardul de protecție instituit de această convenție (a se vedea expunerea de motive a propunerii Comisiei, p. 14 și 15). A se vedea de asemenea considerentul (44) prima teză al Directivei 2001/29.

12 Prima parte a articolului 5 alineatul (3) litera (c) din Directiva 2001/29 preia conținutul articolului 10 bis alineatul (1) din Convenția de la Berna, referitor la reproducerea articolelor de actualitate și a emisiunilor de aceeași natură. Această excepție nu este în discuție în prezenta cauză.

13 A se vedea cel mai recent Hotărârea din 13 noiembrie 2018, Levola Hengelo (C-310/17, EU:C:2018:899, punctul 38).

14 Această precizare, potrivit căreia este necesar să fie vorba despre opere văzute sau auzite cu ocazia evenimentului, se regăsește de asemenea la articolul 50 din UrhG, care introduce în dreptul german excepția privind difuzările evenimentelor de actualitate.

esență identice și, prin urmare, că cuvintele intimatului nu au fost denaturate în versiunea publicată în culegere. Pentru o asemenea demonstrație, nu era suficient ca cititorul difuzării să vadă articolul: era necesar să îl citească, în ambele versiuni, în caz contrar nu ar fi fost atins scopul reproducerii [15]. Prin urmare, nu este suficient ca opera utilizată să fie văzută sau auzită în cursul evenimentului de actualitate care face obiectul difuzării în discuție. În speță, era necesară o analiză suplimentară din partea cititorului difuzării respective. Or, o asemenea analiză suplimentară depășește cadrul excepției privind difuzarea evenimentelor curente, prevăzută la articolul 5 alineatul (3) litera (c) din Directiva 2001/29, interpretat în lumina articolului 10 bis alineatul (2) din Convenția de la Berna.

37. În consecință, propunem să se răspundă la a patra întrebare preliminară că articolul 5 alineatul (3) litera (c) din Directiva 2001/29 trebuie interpretat în sensul că utilizarea unei opere literare în cadrul unei difuzări a evenimentelor curente nu intră sub incidența excepției prevăzute la acest articol atunci când scopul urmărit prin această utilizare necesită citirea operei respective în totalitate sau în parte.

38. Trebuie să subliniem încă de la început că această interpretare nu afectează dreptul publicului de a primi informația cuprinsă în difuzarea în discuție. Astfel, dacă o asemenea utilizare nu este analizată ca fiind o utilizare licită în temeiul dispoziției menționate mai sus, ea poate fi analizată ca reprezentând un citat, pentru care articolul 5 alineatul (3) litera (d) din Directiva 2001/29 prevede o excepție de la dreptul exclusiv al autorului. Această considerație ne conduce la cea de a cincea și la cea de a șasea întrebare preliminară.

Cu privire la cea de a cincea întrebare preliminară

39. Prin intermediul celei de a cincea întrebări preliminare, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă articolul 5 alineatul (3) litera (d) din Directiva 2001/29 trebuie interpretat în sensul că o punere la dispoziția publicului pe internet a unei opere protejate prin dreptul de autor, sub forma unui fișier.pdf care este legat printr-un hiperlink de un articol de presă, dar care poate fi consultat în mod autonom, intră sub incidența excepției privind citarea prevăzute de această dispoziție.

40. Astfel, în cazul din speță, articolul intimatului nu a fost inclus într-un mod indisociabil în articolul publicat de recurentă pe site-ul său internet, ci a fost pus la dispoziție pe site-ul menționat sub forma unui fișier autonom, legătura cu articolul recurentei fiind asigurată prin intermediul hiperlinkurilor. Această manieră de citare, puțin convențională, stă la baza îndoielilor instanței de trimitere.

41. Excepția privind citarea este una dintre excepțiile cele mai cunoscute de la dreptul de autor [16]. Mult timp s-a considerat că aceasta se aplică numai operelor literare [17]. În acest tip de opere, citatele sunt semnalizate în mod tradițional prin mijloace tipografice: ghilimele, scriere cursivă, caractere de tipar diferite de textul principal, note de subsol etc.

42. La ora actuală, nu pare a fi exclusă posibilitatea ca citarea să privească și alte categorii de opere, în special muzicale și cinematografice, dar și opere de artă plastică [18]. Desigur, în aceste cazuri, metodele de includere trebuie adaptate.

15 Cu alte cuvinte, scopul de informare urmărit, pentru a prelua exprimarea de la articolul 5 alineatul (3) litera (c) din Directiva 2001/29 și de la articolul 10 bis alineatul (2) din Convenția de la Berna.

16 Încă din anul 1812, Charles Nodier observa în Questions de littérature légale că, „din tot ceea ce putem împrumuta de la un autor, nimic nu este mai scuzabil decât citatul […]”. (Citat preluat din Pollaud-Dulian, F., *Le Droit d'auteur*, Economica, Paris, 2014, p. 852).

17 Articolul 10 din Convenția de la Berna, în versiunea care rezultă din Actul de la Bruxelles din 1948, prevedea: „În toate țările Uniunii sunt permise citatele scurte din articole din jurnale și culegeri periodice, chiar sub formă de revistă de presă.”

18 Curtea pare să o fi admis în mod tacit în privința operelor fotografice (a se vedea Hotărârea din 1 decembrie 2011, Painer, C-145/10, EU:C:2011:798, punctele 122 și 123).

43. În opinia noastră, situația este aceeași în ceea ce privește includerea citatelor în opere literare. Tehnologiile moderne, în special internetul, permit, prin modalități diferite, legătura între texte, de exemplu prin intermediul hiperlinkurilor. Bineînțeles că trebuie să se păstreze o legătură strânsă între citat și opera în care se face citarea. Arhitectura paginilor de internet poate varia considerabil de la o pagină la alta, astfel încât ar fi probabil necesară o analiză de la caz la caz. De exemplu, tehnica numită *framing* permite inserarea unui conținut în așa fel încât utilizatorul paginii să aibă impresia că respectivul conținut se află în mod nemijlocit pe acea pagină, cu toate că, din punct de vedere tehnic, este vorba despre un hiperlink. Cu toate acestea, nu considerăm că ar trebui excluse de la bun început citatele realizate prin intermediul hiperlinkurilor [19].

44. În schimb, considerăm că problema din prezenta cauză rezultă din modul concret în care a procedat recurenta la reproducerea și la punerea la dispoziție a articolului intimatului. Potrivit informațiilor furnizate de instanța de trimitere, acest articol a fost publicat, în integralitate, pe site-ul internet al recurentei, sub formă de fișiere.pdf, care puteau fi consultate și descărcate independent de textul principal care descrie evenimentul în discuție. Hiperlinkurile către aceste fișiere figurau nu doar pe pagina pe care se găsea textul principal menționat, ci și pe site-ul internet principal al recurentei. Or, în opinia noastră, o asemenea punere la dispoziție (și reproducerea care i-a precedat în mod necesar) depășește limitele a ceea ce este permis în cadrul excepției privind citarea.

45. În privința posibilității de a cita o operă integrală, opiniile exprimate în doctrină par a fi împărțite [20]. Modul de redactare a articolului 5 alineatul (3) litera (d) din Directiva 2001/29 nu precizează întinderea autorizată în privința citării. Curtea se pare că a admis citarea integrală a unei opere fotografice [21], chiar dacă a descris citarea drept o „reproducere a unor extrase” dintr-o operă [22]. În Convenția de la Berna, formularea originală limitativă „citate scurte” [23] a fost abandonată și înlocuită prin cerința generală conform căreia citatele să fie utilizate „în măsura justificată de scopul de informare urmărit”. O formulare asemănătoare a fost reținută și la articolul 5 alineatul (3) litera (d) din Directiva 2001/29. Prin urmare, citarea unei opere în integralitatea sa ar părea permisă, în principiu, dacă scopul urmărit o justifică.

46. În schimb, aspectul asupra căruia doctrina este unanimă este că citarea nu trebuie să intre în concurență cu opera originală, dispensând utilizatorul de obligația de a se referi la aceasta [24]. Astfel, o asemenea citare, substituindu-se operei originale, ar permite eludarea prerogativelor exclusive ale autorului asupra operei sale, golindu-le astfel de orice conținut. Autorul operei astfel citate ar fi, așadar, privat de partea esențială a drepturilor pe care le deține în această calitate, aceste drepturi putând fi în schimb exercitate în locul său de autorul operei în care se face citarea, prin intermediul acestei opere.

47. În opinia noastră, tocmai acesta este cazul în situația în care o operă literară – gen în care elementul esențial pentru recepția operei nu este atât forma, cât conținutul său – este pusă la dispoziție publicului pe un site internet sub forma unui fișier care poate fi accesat și descărcat în mod autonom. Din punctul de vedere al formei, un asemenea fișier poate fi prezentat ca citat și poate fi

19 În acest context, ne referim bineînțeles la linkuri către conținuturi care au fost puse la dispoziție de persoana care se prevalează de excepția privind citarea. Linkurile către pagini de internet aparținând altor persoane, pe care sunt puse la dispoziție în mod legal obiecte protejate prin dreptul de autor, nu reprezintă acte de reproducere sau de comunicare publică și nu necesită astfel nicio derogare de la drepturile exclusive (a se vedea Hotărârea din 13 februarie 2014, Svensson și alții, C-466/12, EU:C:2014:76, dispozitivul).

20 A se vedea, printre alte exemple, Barta, J., Markiewicz, R., *Prawo autorskie*, Wolters Kluwer, Varșovia, 2016, p. 236 și 237, Pollaud-Dulian, F., *Le Droit d'auteur*, Economica, Paris, 2014, p. 855, precum și Stanisławska-Kloc, S., „Zasady wykorzystywania cudzych utworów: prawo autorskie i dobre obyczaje (etyka cytatu)”, în *Diametros*, nr. 19/2009, p. 160-184, în special p. 168.

21 Hotărârea din 1 decembrie 2011, Painer (C-145/10, EU:C:2011:798, punctele 122 și 123). A se vedea deopotrivă Concluziile avocatului general Trstenjak prezentate în acea cauză (C-145/10, EU:C:2011:239, punctul 212).

22 Hotărârea din 1 decembrie 2011, Painer (C-145/10, EU:C:2011:798, punctul 135).

23 A se vedea nota de subsol 17 din prezentele concluzii.

24 A se vedea în special Barta, J., Markiewicz, R., *Prawo autorskie*, Wolters Kluwer, Varșovia, 2016, p. 239, Pollaud-Dulian, F., *Le droit d'auteur*, Paris, Economica, 2014, p. 851, Preussner-Zamorska, J., Marcinkowska, J., dans Barta, J. (éd.), *Prawo autorskie*, C. H. Beck, Varșovia, 2013, p. 565, precum și Vivant, M., Bruguière, J.-M., *Droit d'auteur et droits voisins*, Dalloz, Paris, 2016, p. 572.

legat de textul autorului citării, de exemplu prin intermediul unui hiperlink. Totuși, fișierul menționat este *de facto* exploatat în mod independent de acest text și poate fi utilizat în mod autonom de utilizatorii site-ului internet al autorului citării, care le oferă acces neautorizat la opera originală, scutindu-i astfel de efortul de a o consulta.

48. Prin urmare, considerăm că excepția privind citarea este de natură să justifice utilizările de întinderi diferite și prin modalități tehnice diferite ale operelor altora. Cu toate acestea, combinația dintre întinderea utilizării și mijloacele tehnice utilizate poate conduce la depășirea limitelor acestei excepții. În special, excepția privind citarea nu ar putea viza acele situații în care o operă este pusă integral la dispoziția publicului pe un site internet fără autorizarea autorului sub forma unui fișier care poate fi accesat și descărcat în mod autonom.

49. Contrar celor arătate de instanța de trimitere în cererea de decizie preliminară, considerăm că problema în discuție în cauză nu este aprecierea riscului real pe care îl comportă exploatarea autonomă a operei citate, ci însăși definiția noțiunii de citare [25]. Or, cel puțin în cazul operelor literare, orice punere la dispoziție pe internet a operei în integralitatea sa, sub forma unui fișier autonom, scutește cititorul să consulte opera originală și depășește deci limitele acestei excepții, fără a fi necesar să se analizeze riscul real al exploatării sale ulterioare.

50. Să admitem că un citat care se poate substitui operei originale ar fi în egală măsură contrar cerințelor „triplului test", care se desprinde atât din articolul 9 alineatul (2) din Convenția de la Berna [26], cât și din articolul 5 alineatul (5) din Directiva 2001/29, potrivit cărora excepțiile de la dreptul de autor nu intră în conflict cu exploatarea normală a operei și nu aduc atingere intereselor legitime ale titularului dreptului; aceste condiții sunt cumulative. Or, un citat care scutește utilizatorul să consulte opera originală, substituindu-se acesteia, intră în mod necesar în conflict cu exploatarea normală a operei.

51. Această concluzie nu este pusă în discuție de afirmația recurentei potrivit căreia intimatul nu a avut în vedere exploatarea economică a articolului în discuție, opoziția acestuia față de comunicarea publică a articolului fiind motivată doar de preocuparea de a-și proteja interesele personale. Astfel, această concluzie nu se referă doar la aplicarea excepției privind citarea în cauza principală, ci și la limitele normative ale acestei excepții în dreptul Uniunii. Or, aceste limite sunt independente de aspectul dacă, într-un caz concret, autorul își exploatează opera sau intenționează să o exploateze. Prin urmare, este suficient ca utilizarea în cadrul excepției doar să poată să intre în conflict cu această exploatare pentru ca interpretarea în discuție a excepției să fie contrară triplului test, astfel cum este acesta prevăzut la articolul 5 alineatul (5) din Directiva 2001/29.

52. În consecință, propunem să se răspundă la cea de a cincea întrebare preliminară în sensul că articolul 5 alineatul (3) litera (d) din Directiva 2001/29 trebuie interpretat în sensul că excepția privind citarea prevăzută de această dispoziție nu vizează situațiile în care o operă este pusă integral la dispoziția publicului pe un site internet fără autorizarea autorului sub forma unui fișier care poate fi accesat și descărcat în mod autonom, ceea ce scutește utilizatorul de a consulta opera originală.

Cu privire la cea de a șasea întrebare preliminară

53. Prin intermediul celei de a șasea întrebări preliminare, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească cum trebuie interpretată, în condițiile din speță, condiția de la articolul 5 alineatul (3) litera (d) din Directiva 2001/29, potrivit căreia citarea nu privește decât o operă care a fost pusă deja în mod legal la dispoziția publicului.

25 Această noțiune trebuind să fie interpretată ca noțiune autonomă a dreptului Uniunii (a se vedea în acest sens Hotărârea din 3 septembrie 2014, Deckmyn și Vrijheidsfonds, C-201/13, EU:C:2014:2132, punctele 14-17).

26 Reprodus la articolul 10 din Tratatul OMPI privind drepturile de autor.

54. Întrucât propunerea noastră privind răspunsul la cea de a cincea întrebare preliminară conduce la excluderea aplicării acestei excepții în cazul din speță, cea de a șasea întrebare prezintă un caracter ipotetic. Cu toate acestea, vom formula câteva observații cu privire la această întrebare, pentru cazul în care Curtea nu va fi de acord cu analiza noastră referitoare la cea de a cincea întrebare preliminară.

55. Cerința ca citarea să nu privească decât o operă care a fost pusă deja în mod legal la dispoziția publicului este admisă în mod tradițional în materia dreptului de autor și poate fi identificată în special la articolul 10 alineatul (1) din Convenția de la Berna. Obiectivul acestei cerințe este acela de a proteja drepturile morale ale autorului, în special dreptul la divulgare, în temeiul căruia autorul este cel care decide când are loc prima comunicare publică sau punere la dispoziția publicului a operei sale. Această primă punere la dispoziția publicului poate avea loc cu acordul autorului sau în temeiul unei licențe legale. Curtea se pare că a admis și ea în mod tacit posibilitatea divulgării în cadrul unei excepții, și anume al celei prevăzute la articolul 5 alineatul (3) litera (e) din Directiva 2001/29[27]. Nu considerăm că această soluție este de la sine înțeleasă, căci excepțiile prevăzute la articolul 5 alineatele (1)-(3) din Directiva 2001/29 derogă numai de la drepturile patrimoniale ale autorilor și nu ar trebui, în principiu, să aducă atingere drepturilor morale ale acestora. În orice caz, această primă punere la dispoziția publicului nu ar putea, desigur, să rezulte chiar din citat.

56. În ceea ce privește articolul intimatului din litigiul principal, din informațiile cuprinse în cererea de decizie preliminară rezultă că acest articol a fost publicat într-o versiune în culegerea apărută în 1988 și apoi în cele două versiuni pe site-ul internet al recurentei, după ce manuscrisul a fost descoperit în arhivă. Prin urmare, s-ar părea că, la momentul publicării sale pe site-ul internet al recurentei, acest articol fusese deja pus în mod legal la dispoziția publicului, aspect care ar trebui verificat de instanța de trimitere.

57. Singura problemă ar putea rezulta din faptul că publicarea în culegere ar fi denaturat aparent intenția intimatului, în timp ce publicarea pe propriul site internet a fost însoțită de distanțarea acestuia de articolul său, această distanțare nefiind reprodusă de recurentă. Prin urmare, în speță, ar putea fi vorba despre o atingere adusă drepturilor morale ale intimatului, în special dreptului său la respectarea operei. Cu toate acestea, drepturile morale nu fac obiectul de reglementare al Directivei 2001/29, aprecierea acestui aspect fiind de competența deplină a instanțelor naționale și rezervată dreptului intern al statelor membre.

58. În cazul în care Curtea nu ar fi de acord cu propunerea noastră privind răspunsul la cea de a cincea întrebare preliminară, vom propune ca la cea de a șasea întrebare preliminară să se răspundă că articolul 5 alineatul (3) litera (d) din Directiva 2001/29 trebuie interpretat în sensul că opera care face obiectul citării trebuie să fi fost pusă deja la dispoziția publicului cu acordul autorului sau în temeiul unei licențe legale, aspect care trebuie verificat de instanțele naționale.

Cu privire la cea de a doua și la cea de a treia întrebare preliminară

59. Din răspunsurile pe care le propunem la cea de a patra și la cea de a cincea întrebare preliminară rezultă că utilizarea unei opere precum utilizarea de către recurentă a articolului, în discuție în litigiul principal, al intimatului nu este vizată de excepțiile de la drepturile exclusive ale autorului avute în vedere de instanța de trimitere, și anume cele prevăzute la articolul 5 alineatul (3) literele (c) și (d) din Directiva 2001/29. Cu toate acestea, instanța de trimitere dorește de asemenea să afle dacă această utilizare ar putea fi justificată de motive care țin de respectarea drepturilor fundamentale ale

27 Utilizarea pentru scopuri de securitate publică sau pentru a asigura buna desfășurare a procedurilor administrative, parlamentare sau judiciare. A se vedea Hotărârea din 1 decembrie 2011, Painer (C-145/10, EU:C:2011:798, punctele 143 și 144).

recurentei, în special de libertatea de exprimare a acesteia, care este garantată de articolul 11 alineatul (1) din cartă, și de libertatea mass-mediei, menționată la alineatul (2) al acestui articol. Acesta este obiectul celei de a doua și al celei de a treia întrebări preliminare, pe care propunem să le analizăm împreună.

60. Prin intermediul celei de a doua și al celei de a treia întrebări preliminare, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă libertatea de exprimare și libertatea mass-mediei constituie o limitare sau dacă justifică o excepție ori o atingere adusă drepturilor exclusive ale autorului de a autoriza sau de a interzice reproducerea sau comunicarea publică a operei sale în cazul unei publicări a acesteia de către o instituție de presă în cadrul unei dezbateri privind probleme de interes general.

61. Aceste întrebări sunt identice cu cea de a doua și cu cea de a treia întrebare formulate de aceeași instanță de trimitere în cauza Funke Medien NRW [28] și sunt în esență similare și cu cea de a șasea întrebare preliminară adresată de aceeași instanță în cauza Pelham și alții [29].

62. În concluziile noastre prezentate în cauza Pelham și alții, am propus să se răspundă în esență în sensul că, întrucât dreptul de autor conține deja limite și excepții destinate să concilieze drepturile exclusive ale autorilor cu drepturile fundamentale, în special cu libertatea de exprimare, este necesar ca, în mod normal, să fie respectate opțiunile legiuitorului în această privință. Astfel, opțiunile acestuia decurg din ponderarea drepturilor fundamentale ale utilizatorilor operelor de drepturile autorilor sau ale altor avânzi-cauză care sunt de asemenea respectate ca drepturi fundamentale, și anume de dreptul de proprietate consacrat la articolul 17 din cartă, în care, la alineatul (2), se menționează în mod expres proprietatea intelectuală. Această ponderare ține de marja de apreciere a legiuitorului, iar instanța nu trebuie să intervină decât în mod excepțional, în cazul în care este încălcat conținutul esențial al unui drept fundamental [30].

63. Vom adăuga că ideea – sugerată în cadrul celei de a treia întrebări preliminare – de a completa pe cale judecătorească dreptul de autor din legislația Uniunii prin excepții care nu sunt prevăzute la articolul 5 din Directiva 2001/29 și care sunt motivate de rațiuni care țin de libertatea de exprimare ar prezenta riscul, în opinia noastră, de a repune în discuție eficacitatea acestui drept și a armonizării vizate de acesta. Astfel, o asemenea facultate ar echivala cu introducerea în dreptul Uniunii a unui tip de „clauză *fair use*”, căci fiecare utilizare a operelor care aduce atingere din punct de vedere practic dreptului de autor se poate prevala, într-un fel sau altul, de libertatea de exprimare [31]. Astfel, protecția acordată efectiv drepturilor autorilor ar depinde de sensibilitatea judecătorilor din fiecare stat membru față de libertatea de exprimare, transformând orice efort de armonizare într-un legământ pios [32].

64. În opinia noastră, acest raționament este pe deplin aplicabil în situația din speță.

65. În introducerea prezentelor concluzii am subliniat deja importanța libertății de exprimare și a libertății mass-mediei într-o societate democratică, motiv pentru care în acest context ne limităm la o menționare succintă a acesteia. Aceste libertăți, la fel ca toate drepturile fundamentale, nu sunt totuși absolute și nelimitate, astfel cum rezultă în mod clar din articolul 52 alineatul (1) din cartă, precum și din articolul 10 alineatul (2) din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, semnată la Roma la 4 noiembrie 1950 (denumită în continuare „CEDO”), care prevăd

28 C-469/17, aflată în prezent pe rolul Curții.

29 C-476/17, aflată în prezent pe rolul Curții. Este adevărat că această cauză privește libertatea artelor, consacrată la articolul 13 din cartă. Totuși, această libertate nu este decât o formă de manifestare a libertății de exprimare.

30 A se vedea Concluziile noastre prezentate în cauza Pelham (pendinte, punctele 90-99).

31 Potrivit Curții Europene a Drepturilor Omului, ține de libertatea de expresie, de exemplu, distribuirea de fișiere în cadrul rețelelor peer-to-peer (a se vedea Curtea Europeană a Drepturilor Omului, 19 februarie 2013, Neij și Sunde Kolmisoppi împotriva Suediei, CE:ECHR:2013:0219DEC004039712).

32 Expresia îi aparține lui A. Lucas în Lucas, A., Ginsburg, J. C., „Droit d'auteur, liberté d'expression et libre accès à l'information (étude comparée de droit américain et européen)”, *Revue internationale du droit d'auteur*, vol. 249 (2016), p. 4-153, la p. 25.

limitări ale drepturilor fundamentale și condițiile în care se aplică aceste limitări. Dreptul de autor poate constitui una dintre aceste limitări legitime aduse libertății de exprimare [33] și această libertate nu primează, în principiu, asupra dreptului de autor în afara cadrului acestor limite și excepții care sunt prevăzute chiar de dreptul de autor.

66. Astfel, trebuie să se răspundă la argumentul invocat de recurentă, potrivit căruia este decisiv pentru libertatea de exprimare și a mass-mediei să se știe cine controlează informația și că, în cazul în care informația în cauză constă într-o operă protejată prin dreptul de autor, autorul este cel care controlează divulgarea și circulația acesteia, ținând seama de limitele și excepțiile menționate mai sus.

67. Este adevărat că situația din litigiul principal constituie un caz aparte prin aceea că autorul operei în discuție este un om politic, opera în sine exprimă punctul său de vedere referitor la un subiect de interes general și comunicarea în litigiu a acestei opere publicului de către recurentă a avut loc în cadrul dezbaterii care a precedat alegerile parlamentare. Ne-am putea întreba dacă situația din speță nu prezintă analogii cu situația din cauza Funke Medien NRW [34], în care am propus să se considere că drepturile de autor deținute de statul german nu justifică atingerea adusă libertății de exprimare care rezultă din acestea.

68. Considerăm însă că împrejurările din prezenta cauză nu pot conduce la adoptarea unei soluții analoge.

69. În primul rând, specificitatea cauzei Funke Medien NRW [35] rezidă în faptul că opera în discuție constă în rapoarte militare confidențiale periodice cu caracter pur factual [36] și că statul german care deține drepturile de autor asupra acestor rapoarte a decis să înlocuiască protecția acestor documente considerate informații confidențiale cu protecția care decurge din dreptul de autor. Întrucât este vorba despre un stat, acesta nu se poate prevala în apărarea dreptului său de autor de un drept fundamental, căci drepturile fundamentale le sunt recunoscute numai particularilor.

70. În speță, caracterul de operă – în sensul dreptului de autor – al articolului în cauză nu este repus în discuție, iar titularul drepturilor de autor este o persoană fizică. Or, spre deosebire de un stat, o asemenea persoană nu dispune de instrumente precum clasificarea unui document drept confidențial, restrângând astfel accesul legal la acesta. Pentru o persoană fizică, principalul mijloc, dacă nu chiar unicul mijloc de a-și proteja creația intelectuală, este dreptul de autor. În plus, acest autor, în calitatea sa de persoană fizică, beneficiază de un drept fundamental de proprietate, precum și de alte drepturi fundamentale, a căror protecție are același temei ca libertatea de exprimare a potențialilor utilizatori ai operei sale. Limitarea acestei libertăți de exprimare, care rezultă din prerogativele exclusive ale autorului în discuție, este, prin urmare, legitimă, în sensul că rezultă din protecția unui alt drept fundamental. În consecință, este necesară ponderarea acestor drepturi fundamentale diferite, ponderare care, în principiu, a fost realizată de legiuitor prin dispozițiile care guvernează dreptul de autor.

33 A se vedea Curtea Europeană a Drepturilor Omului, 10 ianuarie 2013, Ashby Donald și alții împotriva Franței (CE:ECHR:2013:0110JUD003676908, § 36).

34 C-469/17,aflată în prezent pe rolul Curții.

35 C-469/17, aflată în prezent pe rolul Curții.

36 Despre care nu s-a stabilit că beneficiau de protecția conferită de dreptul de autor (a se vedea Concluziile noastre prezentate în cauza Funke Medien NRW, C-469/17, EU:C:2018:870, punctul 20).

71. În al doilea rând, este adevărat că intimatul, întrucât îndeplinește o funcție electivă, este supus unor cerințe deosebit de stricte în ceea ce privește controlul activității sale publice, în special controlul exercitat de mass-media. În anumite împrejurări, acest control ar putea eventual să justifice comunicarea publică a articolului intimatului fără autorizarea acestuia, de exemplu dacă el ar încerca să disimuleze conținutul acestuia [37].

72. În speță însă, intimatul a acționat cât se poate de transparent prin faptul că a publicat el însuși pe site-ul său internet cele două versiuni ale articolului său, permițând astfel fiecăruia să își facă o opinie în legătură cu diferențele care există între cele două versiuni. De asemenea, această publicare pe site-ul internet al intimatului a înlesnit sarcina recurentei, care ar fi fost în măsură să își atingă obiectivul de informare prin mijloace mai puțin vătămătoare pentru dreptul de autor, în special prin citarea pasajelor relevante din cele două versiuni ale articolului intimatului sau prin crearea unui hiperlink către site-ul internet al acestuia.

73. În ceea ce privește argumentul recurentei potrivit căruia distanțarea intimatului de articolul său, prin intermediul unei mențiuni care figura pe cele două texte publicate pe site-ul său internet, împiedica percepția obiectivă a cititorului, este suficient să se arate că autorul are libertatea de a se distanța de opera sa. Nu considerăm că această distanțare, care nu constituie decât o informație complementară, a împiedicat cititorul să analizeze în mod obiectiv cele două versiuni ale articolului în discuție. Dacă cititorul este suficient de avizat pentru a compara cele două versiuni ale textului, acesta este de asemenea în stare să aprecieze sinceritatea unei astfel de distanțări.

74. Nu ne convinge nici argumentul recurentei potrivit căruia un hiperlink către site-ul internet al intimatului nu ar fi suficient din cauza faptului că un astfel de link depinde în mod necesar de conținutul paginii-țintă. Întrucât recurenta poseda de altfel articolul intimatului, aceasta ar fi avut în orice caz posibilitatea de a reacționa în cazul în care el ar fi înlăturat de pe site-ul său articolul în discuție. Situația ar fi, așadar, diferită din perspectiva libertății de exprimare. Nu a fost însă cazul.

75. În final și în al treilea rând, concluzia noastră nu este repusă în discuție de argumentul recurentei potrivit căruia, prin faptul că și-a invocat drepturile de reproducere și de comunicare publică a articolului său, intimatul nu a urmărit în realitate să își apere prerogativele patrimoniale care aparțin autorului, ci să își protejeze drepturile personale, inclusiv pe acelea care nu decurg din calitatea sa de autor al articolului menționat. Or, aceste drepturi personale nu s-ar încadra în domeniul de aplicare al Directivei 2001/29, nici în acela al dreptului Uniunii în general.

76. În măsura în care recurenta înțelege să se prevaleze de o excepție de la dreptul de autor, trebuie observat că, pe de o parte, beneficiul drepturilor menționate nu este condiționat de exploatarea efectivă a operei de către autorul său. Dreptul de autor și, în special, drepturile patrimoniale îi garantează autorului nu doar exploatarea nestânjenită a operei sale, ci și protecția împotriva exploatării acesteia de către terți, dacă această exploatare nu este autorizată de autor. Or, prin punerea articolului intimatului la dispoziția publicului pe site-ul său internet, recurenta a realizat un act de exploatare a acestui articol în sensul dreptului de autor.

77. Pe de altă parte, drepturile morale ale autorului – chiar dacă nu sunt incluse în domeniul armonizării realizate prin Directiva 2001/29 [38] – trebuie luate în considerare la interpretarea acestei directive, întrucât aplicarea acestor dispoziții poate aduce atingere drepturilor menționate. Directiva 2001/29 nu realizează decât o armonizare parțială a dreptului de autor. Aceasta înseamnă că directiva nu se aplică nici în afara contextului și – lucru care rezultă din însăși natura unei directive – nici în

37 Pentru cazul în care considerațiile legate de dezbaterea publică trebuie să prevaleze asupra dreptului de autor este dată adesea ca exemplu Hotărârea din 4 septembrie 2003 a Gerechtshof Den Haag (Curtea de Apel din Haga, Țările de Jos) pronunțată într-o cauză referitoare la publicarea unor documente ale Bisericii de Scientologie (NL:GHSGR:2003:AI5638) (cu privire la observațiile făcute cu privire la această hotărâre a se vedea Vivant, M., *Propriétés intellectuelles*, nr. 12, p. 834).

38 A se vedea considerentul (19) al Directivei 2001/29.

mod direct. Dispozițiile sale trebuie transpuse în dreptul intern al statelor membre, în care interacționează cu alte norme ale dreptului respectiv, în special cu cele care guvernează drepturile morale ale autorului. Astfel, interpretarea unei excepții de la dreptul patrimonial de autor nu poate face abstracție de drepturile morale ale acestuia, admițând o utilizare liberă a operei pentru simplul fapt că autorul operei în discuție nu are în vedere exploatarea economică a acelei opere, ci urmărește numai protejarea drepturilor sale morale.

78. Apoi, dacă argumentul recurentei trebuie înțeles în sensul că, în absența exploatării economice a operei, dreptul de autor al intimatului, care reprezintă emanația dreptului său de proprietate protejat în temeiul articolului 17 din cartă, nu justifică limitarea libertății de exprimare ce rezultă din acest drept, remarcăm că situația din prezenta cauză nu este similară cu cea din cauza Funke Medien NRW, în care am propus un raționament analog [39], și aceasta pentru motivele expuse la punctele 69 și 70 din prezentele concluzii.

79. În plus, la evaluarea comparativă a drepturilor fundamentale ale părților din litigiul principal, nu trebuie să se ia în considerare doar dreptul de proprietate al intimatului, deoarece ar putea intra în joc și celelalte drepturi fundamentale ale sale. Evenimentul care se află la originea litigiului principal îl reprezintă confruntarea intimatului cu convingerile pe care le-a exprimat în trecut în opera în discuție. Prin acțiunea sa, intimatul a încercat să își păstreze monopolul asupra comunicării publice a acestei opere, pentru a putea însoți această comunicare de mențiunea conform căreia el se distanța de convingerile exprimate în cadrul operei. Or, articolul 10 din cartă consacră libertatea de gândire care, potrivit modului de redactare expres a acestei dispoziții, „implică libertatea de a-și schimba […] convingerea” [40]. Nu identificăm niciun motiv pentru a nu acorda acest drept oamenilor politici. Cum ar putea oare intimatul să își exercite în mod efectiv libertatea de a-și schimba convingerea, dacă articolul care cuprinde convingerile sale anterioare ar putea fi publicat în mod liber sub numele său și fără mențiunea privind distanțarea, sugerând astfel publicului că este vorba despre convingerile sale actuale?

80. Prin urmare, intimatul este îndreptățit să își protejeze drepturile sale care decurg din cartă [41] prin intermediul instrumentelor juridice pe care le are la dispoziție, în speță, pe dreptul de autor. Dacă el procedează astfel în limitele legii, nu există niciun abuz, iar limitarea care rezultă de aici pentru libertatea de exprimare a recurentei nu poate fi considerată nejustificată.

81. Prin urmare, propunem ca la cea de a doua și la cea de a treia întrebare preliminară să se răspundă că libertatea de exprimare și libertatea mass-mediei nu constituie o limitare și nu justifică o excepție sau o atingere adusă dreptului exclusiv al autorului de a autoriza sau de a interzice reproducerea sau comunicarea publică a operei sale în afara cadrului limitărilor și excepțiilor prevăzute la articolul 5 alineatele (2) și (3) din Directiva 2001/29. Același lucru este valabil și în situația în care autorul operei în discuție exercită o funcție publică și în care această operă revelează convingerile sale privind probleme de interes general, în măsura în care opera respectivă este deja la dispoziția publicului.

39 A se vedea Concluziile noastre prezentate în cauza Funke Medien NRW (C-469/17, EU:C:2018:870, punctele 58-61).

40 Același drept se regăsește la articolul 9 alineatul (1) din CEDO, al cărui conținut este în esență identic cu cel al articolului 10 alineatul (1) din cartă.

41 Lăsăm la o parte discuția privind aspectul dacă anunțul public privind schimbarea convingerilor rămâne încă în domeniul de aplicare al articolului 10 din cartă sau dacă intră în cel al articolului 11 din aceasta.

Concluzie

82. Având în vedere ansamblul considerațiilor care precedă, propunem Curții să răspundă la întrebările preliminare formulate de Bundesgerichtshof (Curtea Federală de Justiție, Germania) după cum urmează:

„1) Statele membre au obligația de a garanta în dreptul lor intern protecția drepturilor exclusive enunțate la articolele 2-4 din Directiva 2001/29/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 22 mai 2001 privind armonizarea anumitor aspecte ale dreptului de autor și drepturilor conexe în societatea informațională, aceste drepturi neputând fi restrânse decât în cadrul aplicării excepțiilor și limitărilor enumerate exhaustiv la articolul 5 din această directivă. În schimb, statele membre au libertatea de a alege mijloacele pe care le consideră oportune pentru punerea în aplicare în scopul de a se conforma acestei obligații.

2) Articolul 5 alineatul (3) litera (c) din Directiva 2001/29 trebuie interpretat în sensul că utilizarea unei opere literare în cadrul unei difuzări a evenimentelor curente nu intră sub incidența excepției prevăzute la acest articol atunci când scopul urmărit prin această utilizare necesită citirea operei respective în totalitate sau în parte.

3) Articolul 5 alineatul (3) litera (d) din Directiva 2001/29 trebuie interpretat în sensul că excepția privind citarea prevăzută în această dispoziție nu vizează situațiile în care o operă este pusă integral la dispoziția publicului pe un site internet fără autorizarea autorului sub forma unui fișier care poate fi accesat și descărcat în mod autonom, ceea ce scutește utilizatorul de a consulta opera originală.

4) Libertatea de exprimare și libertatea mass-mediei, consacrate la articolul 11 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, nu constituie o limitare și nu justifică o excepție sau o atingere aduse dreptului exclusiv al autorului de a autoriza sau de a interzice reproducerea sau comunicarea publică a operei sale în afara cadrului limitărilor și excepțiilor prevăzute la articolul 5 alineatele (2) și (3) din Directiva 2001/29. Același lucru este valabil și în situația în care autorul operei în discuție exercită o funcție publică și în care această operă revelează convingerile sale privind probleme de interes general, în măsura în care opera respectivă este deja la dispoziția publicului.”